

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ТА ДОРОСЛОГО ВІКУ

Кубрак А. А.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
anastasia.kubrak40@gmail.com*

У сучасних умовах соціально-економічних змін і стрімкого розвитку технологій мотиваційна сфера особистості стає важливим об'єктом вивчення, адже вона визначає здатність людини адаптуватися до нових викликів, реалізувати свій потенціал і досягати гармонії між професійною та особистою діяльністю.

Складність вивчення мотиваційної сфери особистості зумовлена її багатовимірністю та значною варіативністю залежно від вікового періоду. Мотиваційна сфера осіб юнацького віку вирізняється динамічністю та орієнтацією на пошук себе у світі. Це період активного формування цінностей, світогляду та життєвих ідеалів. Основними потребами юнаків є самовизначення, самовираження та пошук сенсу життя. Саме в цей період активно формуються плани на майбутнє, визначаються професійні інтереси та закладаються основи особистісної ідентичності. Водночас мотивація юнаків часто пов'язана із прагненням до новизни, ризику та експериментування, що є частиною їхньої соціально-психологічної адаптації. Проте відсутність життєвого досвіду й недостатньо розвинені навички критичного мислення можуть ускладнювати процес прийняття рішень.

Для дорослого віку характерна трансформація мотиваційної сфери, яка стає більш структурованою та прагматичною. На перший план виходять потреби у стабільності, соціальній відповідальності та реалізації конкретних життєвих цілей, таких як професійний розвиток, створення сім'ї та забезпечення матеріального добробуту. Мотиваційна структура дорослих вирізняється ієрархічністю та чіткістю пріоритетів, що зумовлюється необхідністю раціонально розподіляти ресурси й орієнтуватися на довгострокові результати. Зріле мислення дозволяє приймати обґрунтовані рішення, а досвід сприяє успішній адаптації до змін.

Хоча мотиваційна сфера особистості вивчалася багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими, зокрема Х. Мизел, К. Чарнецькі, І. Бех, С. Максименко та іншими, увага переважно зосереджувалася на окремих її аспектах, таких як професійне самовизначення (В. Борисов, Л. Чистякова), ціннісні орієнтації (М. Князян, О. Донцов) та когнітивні аспекти мотивації (Л. Фестінгер, В. Врум). Водночас порівняльний аналіз мотиваційної сфери

юнацького та дорослого віку залишається недостатньо вивченим, хоча його значення є очевидним у контексті сучасних соціально-культурних трансформацій, що вимагають адаптації особистості до швидких змін середовища.

Мотиваційна сфера особистості є ключовим аспектом психології, який визначає внутрішні чинники, що спонукають індивіда до певних дій та досягнень. Розуміння того, як формуються і функціонують мотиваційні компоненти особистості, є важливим для розробки ефективних стратегій розвитку особистості, як у професійній діяльності, так і в особистому житті.

Одним з основних підходів до вивчення мотивації є класичні теорії мотивації, такі як теорія ієрархії потреб А. Маслоу [4, с. 161-165] що виділяється акцентом на послідовності задоволення потреб – від базових фізіологічних до потреб у самореалізації. Теорія двох факторів Ф. Герцберга [5, с. 15] робить розмежування між мотиваційними факторами (які забезпечують задоволення) і гігієнічними факторами (які запобігають незадоволенню), що дозволяє зрозуміти аспекти роботи, які впливають на мотивацію. Теорія мотивації та очікувань В. Врума [6] досліджує, як очікування результатів діяльності впливають на мотивацію, підкреслюючи значення зв'язку між зусиллями та очікуваними досягненнями.

Психоаналітичний підхід, запропонований З. Фройдом [2, с. 54], акцентує увагу на несвідомих мотивах і конфліктах, які формують людську поведінку. Внутрішні конфлікти між свідомими та несвідомими бажаннями визначають характер дій особистості, що дозволяє глибше зрозуміти джерела її мотивації. Когнітивні концепції, такі як теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера [8] і теорія атрибуції Дж. Хейдера [10], аналізують, як людина сприймає і оцінює свої мотиваційні процеси. Фестінгер наголошував, що суперечності між переконаннями та поведінкою стимулюють зміну, тоді як Хейдер акцентував на значенні приписування причин успіхів чи невдач для подальших дій.

Сучасні підходи до мотивації включають теорії саморегуляції та самодетермінації. Р. Баумайстер у своїй теорії самоконтролю підкреслював важливість здатності управляти своїми імпульсами для досягнення цілей, а Е. Декі та Р. Райан акцентували увагу на внутрішній мотивації, яка базується на задоволенні базових психологічних потреб в автономії, компетенції та соціальному зв'язку [7, с. 160; 9, с. 132].

Мотиваційна сфера особистості є багатовимірною структурою, що включає кілька ключових компонентів. Гуманістичний компонент охоплює потреби та цінності, які визначають особистісні орієнтації. Мотиваційний блок акцентує увагу на внутрішніх силах, які

спонукають досягати цілей. Аналітичний компонент зосереджений на когнітивних процесах, що впливають на мотивацію. Емоційно-вольовий аспект підкреслює значення контролю над емоціями та волею, а компонент самосвідомості включає рефлексію, усвідомлення потреб і самооцінку.

Рівень розвитку мотиваційної сфери визначається такими характеристиками, як широта (різноманітність мотивів і цілей), гнучкість (здатність адаптуватися до змін) та ієрархічність (порядок і пріоритетність мотивів). Структурованість забезпечує системність, стійкість гарантує стабільність, а динамічність відображає здатність до розвитку. Наприклад, людина з гнучкою мотиваційною сферою може використовувати різні шляхи досягнення своїх цілей, адаптуючись до змінних обставин [1, с. 174-178].

Мотиваційна сфера особистості у юнацькому та дорослому віці має суттєві відмінності, зумовлені специфікою вікових періодів, соціальними та культурними чинниками. У юнацькому віці мотиваційна сфера формується переважно під впливом потреб у самовираженні, самореалізації та з'ясуванні сенсу життя. У цей час відбувається активне формування світогляду, інтегрування системи цінностей і потреб, що закладає основу для подальшого самовизначення особистості. Зазвичай цей період характеризується посиленням пошуків власної ідентичності, формуванням ідеалів і моральних принципів, які стають основою мотивації діяльності [3, с. 117].

Особливістю юнацького віку є потреба у формуванні особистих ціннісних орієнтацій та виборі життєвого шляху. Професійне самовизначення набуває значення як провідний соціально спрямований мотив, що стимулює здатність аналізувати зовнішні й внутрішні обставини та ухвалювати усвідомлені рішення. Водночас, соціальна зрілість, яка починає формуватися в цей період, стає основою для розвитку довгострокових мотиваційних установок, спрямованих на майбутнє [3, с. 119]. У процесі формування світогляду юнаки починають усвідомлювати зв'язок своїх дій із наслідками, що стимулює їх до прогнозування та ретельнішого планування своєї поведінки.

Натомість у дорослому віці мотиваційна сфера набуває більш прагматичного характеру, орієнтуючись на вирішення реальних життєвих завдань і досягнення стабільності. Основними пріоритетами стають професійна реалізація, створення сім'ї та забезпечення матеріального добробуту. Як зазначає О. Кереш, потреба у встановленні глибоких зв'язків, задоволена в юності через батьківську сім'ю, у дорослому віці реалізується через створення власної сім'ї [2, с. 56]. Професійна діяльність займає центральне місце у системі

цінностей дорослих, виступаючи не лише джерелом матеріального забезпечення, але й способом самореалізації та підтвердження компетентності.

У дорослому віці мотиваційна сфера також характеризується зниженням імпульсивності та збільшенням уваги до зовнішніх і внутрішніх обставин життя. Вибір життєвих стратегій у цьому віці часто визначається прагматичними інтересами, такими як стабільність, соціальна захищеність, прагнення досягти кар'єрного росту. Однак цей період не позбавлений викликів: високі очікування та невідповідність між бажаним і реальним можуть призводити до розчарувань, що впливають на подальшу мотиваційну активність [3, с. 121].

Таким чином, мотиваційна сфера особистості в юнацькому віці відзначається домінуванням ідеалістичних прагнень і пошуків сенсу життя, тоді як у дорослому віці вона стає більш прагматичною, орієнтованою на забезпечення стабільності та реалізацію конкретних життєвих цілей. Ці відмінності демонструють складність і багатовимірність мотиваційної сфери, яка адаптується до змінних умов життя та соціальних викликів, що постають перед особистістю на різних етапах її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Занюк С. С. Психологія мотивації. Київ: Либідь, 2002. 296 с.
2. Кереш О. Мотиваційна сфера особистості: теоретичні аспекти. *Журнал психології*. 2019. Т. 25. № 2. С. 45–60.
3. Коваленко І. Розвиток мотиваційної сфери особистості: емпіричне дослідження. *Психологічні дослідження*. 2018. Т. 17. № 4. С. 112–125.
4. Lester D., Hvezda J., Sullivan S., Plourde R. Maslow's hierarchy of needs and psychological health. *Journal of General Psychology*. 1983. Vol. 109. № 1. P. 83–85.
5. Ozsoy E. An empirical test of Herzberg's two-factor motivation theory. *Marketing and Management of Innovations*. 2019. Issue 1. P. 7–20. DOI:
6. Vroom V. H. *Work and Motivation*. New York: Wiley, 1964. DOI: 10.1080/00221309.1983.9711513.
7. Taormina R.J., Gao J.H. Maslow and the motivation hierarchy: Measuring satisfaction of the needs. *American Journal of Psychology*. 2013. Vol. 126. № 2. P. 155–177. DOI: 10.5406/amerjpsyc.126.2.0155.
8. Festinger L. A theory of cognitive dissonance. *Stanford University Press*, 1957. <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.1-01>.
9. Baumeister R. F. Ego depletion and self-control failure: An energy model of the self's executive function. *Self and Identity*. 2002. Vol. 1. № 2. P. 129–136.
10. Heider F. *The psychology of interpersonal relations*. New York: John Wiley & Sons Inc, 1958. DOI: <https://doi.org/10.1037/10628-000>.